

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Розкрито труднощі, які виникають при автоматизації бухгалтерського обліку лізингових операцій. Описано переваги комп'ютерного ведення обліку даного виду господарської діяльності. Проведено короткий аналіз наявних програмних продуктів, які можуть забезпечити комп'ютеризацію обліку лізингових операцій. Серед інших показано конкретні переваги програми "1С" для автоматизації бухгалтерського обліку лізингової діяльності та подано рекомендації для її застосування лізинговими компаніями.

Ключові слова: лізингові операції, ефективність, програмний продукт, комп'ютеризація.

T.I. Homulyak – LBI NBU

The problems of automation of leasing operation accounting

In this article the author shows the difficulties, which happen in automation of leasing operation accounting. It is shown the advantages of computerized accounting of this kind of activity. A short analysis of program products, which can help in computerized accounting, is made. It is also shown the advantages of this program "1 C" for the automation of leasing operation accounting and recommendations for its usage by leasing companies are shown. Key words: leasing operations, efficacy, program product, computerising.

Комп'ютеризація є одним з основних напрямків удосконалення і підвищення ефективності бухгалтерського обліку, чи не єдиним засобом підвищення росту продуктивності праці, досягнення оперативності та достатньої аналітичності облікового процесу.

У нових – ринкових умовах господарювання, на етапі трансформації економіки та облікової системи країни, значно зріс обсяг економічної інформації, на яку необхідно своєчасно та адекватно реагувати. Це призводить до ускладнення бухгалтерського обліку і збільшення навантаження на обліковий апарат, котрий повинен забезпечити обробку цієї інформації для прийняття ефективних та дієвих рішень. Для вирішення цієї проблеми суб'єктами господарювання створюються інформаційні системи, які покликані розв'язати складні ситуації у фінансовому та управлінському обліку та позбутися інформаційного дефіциту в системі управління.

При проведенні дослідження ринку лізингових послуг виявлено факт мінімального використання в обліку сучасних бухгалтерських програм. У більшості випадків облік лізингових операцій зосереджений на обліку основних засобів, тому саме ця ділянка повинна бути максимально автоматизована.

Як відомо, облік основних засобів є однією з найскладніших та громіздких ділянок обліку та вимагає значних трудових затрат на його ведення. На наш погляд, автоматизація даної ділянки обліку дозволить значно скоротити трудові затрати, надасть змогу швидко та адекватно реагувати на зміни в складі власного та орендованого майна тощо.

Це питання частково висвітлювалось у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Бутинець Ф.Ф., Дик В.В., Завгородній В.П., Олексюк О.С., Подольський В.І., Уринцов А.І. [1-4].

Наше дослідження має за мету більш ґрунтовно розглянути питання комп'ютеризації лізингових операцій, показати переваги автоматизованого обліку даної ділянки, що дає змогу забезпечити більшу швидкість обробки даних, швидкий доступ інформації до зацікавлених осіб, надасть обліковим даним ширші аналітичні можливості.

При автоматизації обліку операцій лізингу в більшості випадків автоматизується облік основних засобів.

Автоматизований розв'язок задач з обліку основних засобів базується на створенні та веденні інформаційної бази про наявність об'єктів, яка формується на основі інвентарної картотеки. При веденні такої картотеки на комп'ютері (відповідна програма) ручна обробка інформації відсутня.

Призначення автоматизації обліку згаданої вище ділянки полягає у виконанні системних обліково-контрольних операцій:

- автоматизація документування первинної документації;
- оперативне управління, контроль за наявністю та рухом майна;
- видача за запитом необхідної інформації.

Технологічний процес обробки інформації на комп'ютері складатиметься з таких етапів:

- підготовка первинної інформації з питань надходження та руху майна, що здійснює за лізинговими угодами;
- створення інвентарної картотеки на момент впровадження;
- створення нормативно-довідкової інформації;
- створення набору даних про рух основних засобів, причини списань, ремонтів тощо;
- проведення розрахунків і занесення інформації в базу даних;
- формування інформації для подальшого використання;
- проведення аналізу вихідної інформації з метою адекватного та дієвого реагування на стан справ за лізинговими угодами;
- прийняття рішень за отриманими результатами;
- передача даних в суміжні програми для обробки інформації фінансовим та економічним відділами, відділа матеріально-технічного постачання та доведення згрупованої інформації до вищого керівництва.

На наш погляд, програма з обліку лізингових операцій має передбачати декілька режимів роботи. Наприклад, ми можемо запропонувати такі режими:

- "нормативно-довідкова інформація" – здійснюється формування і коректування НДІ щодо наявного майна лізингової компанії, перелік контрагентів;
- "операції з обліку основних засобів" – ввід і обробка вхідної інформації, робота з інвентарною картотекою;
- "вихідна інформація" – розрахунок і відображення вихідної інформації;
- "ведення інформаційної бази" – робота з автоматизованою інвентарною картотекою;
- "контрольно-аналітична робота" – здійснює аудиторську перевірку, для інформаційного забезпечення діяльності відділів контролю і аудиту.

При автоматизованому формуванні первинної документації у користувача є можливість модифікувати наявні стандартні форми. При цьому йому надається типова форма, на основі якої він формує необхідну йому форму первинного документу шляхом його доповнення або коректування.

Формування необхідного первинного документу забезпечує генератор друкуючих форм. Розрахунок та відображення вихідної інформації відбувається після вводу нормативно-довідкової інформації.

Для аналітичного обліку основних засобів ведеться автоматизована інвентарна картотека, у якій відображаються всі дані, необхідні для управління та обліку [2, ст. 176-177]. З її допомогою бухгалтер має змогу проаналізувати стан основних засобів, термін їх служби, види і термін проведення ремонтів, суми нарахованого зносу, термін і суми переоцінок, правильність відсотку амортизаційних відрахувань, порядок відшкодування лізинговими платежами вартості об'єктів, обсяг і структуру угод фінансового та оперативного лізингу. Шляхом перегляду карток аналітичних даних визначається необхідність і завантаження основних засобів, а за необхідності визначається фондovіддача даного інвентарного об'єкту.

Для нарахування і розподілу амортизаційних відрахувань за кодами виробничих затрат формують відомість нарахування амортизації. На її основі бухгалтер може здійснити аналіз та контроль за правильністю та формуванням норм амортизаційних відрахувань, правильністю використання поправочних коефіцієнтів, перевірити суми нарахованої амортизації та визначити залишкову вартість на певну дату.

Для обліку, контролю і аналізу даних про виконаний ремонт, реконструкцію чи поліпшення орендованого майна використовують відомість "Довідка про виконаний капітальний ремонт, реконструкцію, поліпшення". З її допомогою легко контролювати стан майна, кількість та обсяг поліпшень, а також їх доцільність [1, ст. 307-308].

Для узагальнення даних про наявне майно рекомендуємо використовувати зведену відомість з обліку основних засобів, яка містить інформацію про всі можливі види руху основних засобів, які призвели до тієї чи іншої зміни їх вартості. Цю відомість також можна згрупувати у вище перелічених розрізах, зокрема за об'єктами, які перебувають в лізингу. Для контролю за наявністю та станом майна, яке передано чи взято в лізинг, можна сформулювати відомість у розрізі орендарів чи лізингодавців.

За допомогою довідника коректних проведення здійснюється автоматична перевірка правильності віднесення операцій з руху майна на ті чи інші рахунки бухгалтерського обліку, повідомляється про допущені помилки шляхом діалогових повідомлень, пропонуються можливі варіанти проведення. Тому застосовуючи автоматизовану обробку даних бухгалтер чи керівник може в значно коротші проміжки часу одержати коректну, достовірну, якісну та своєчасну інформацію щодо стану конкретного майна.

Таким чином при автоматизації операцій з обліку основних засобів, а також механізації обліку лізингових операцій, бухгалтеру полегшується праця з обліку власного та залученого майна, покращується аналітичність даних, спрощується контроль.

Тепер спробуємо коротко охарактеризувати програмні продукти, які дозволяють здійснювати автоматизований облік основних засобів та лізингових операцій.

Безумовно, що найдешевшим та найпростішим способом часткової автоматизації обліку лізингових операцій є застосування можливостей програмного продукту MS Excel. Засобами цієї програми можна забезпечити широке розкриття аналітичності, яке присутнє при лізингу об'єктів основних за-

собів. За допомогою введення формул розрахунку амортизаційних відрахувань повністю автоматизується процес нарахування амортизації, згідно з вимогами облікових стандартів № 7 "Основні засоби" і № 14 "Оренда". При цьому можна забезпечити нарахування амортизації за будь-яким з методів. Є можливість видавати зведену таблицю, яка враховуватиме суми покращень, збільшення та зменшення балансової вартості груп основних засобів, швидко буде розраховувати залишкову вартість майна тощо.

Вважаємо, що це найдешевший варіант, оскільки даний програмний продукт є в наявності програмного забезпечення будь-якого комп'ютера та не вимагає особливих знань. Проте, попри автоматизацію різних розрахункових та аналітичних моментів, він не забезпечує автоматизації самого обліку лізингу.

Тепер розглянемо більш складні та дорожчі шляхи автоматизації. Сьогодні на ринку існує безліч готових програмних продуктів, які можуть автоматизувати не лише конкретну ділянку обліку, а й весь обліковий процес, починаючи зі складання первинних документів і завершуючи складанням звітності за результатами проведеної роботи.

Серед готових програмних продуктів, які можна віднести до класу бухгалтерських програм, можна виділити такі, що найбільше поширені на ринку: 1С: Бухгалтерія, Галактика, Парус, Тритон, R/3 [1, ст. 237-303].

Аналізуючи процес поширення комп'ютеризації обліку в господарюючих суб'єктах великого, малого та середнього бізнесу, а також доступності тих чи інших програмних продуктів, наявності кваліфікованих спеціалістів із забезпечення та програмного супроводу згаданих вище програм, можна дійти до висновку, що найпоширенішою з них є 1С: Бухгалтерія (у різних своїх конфігураціях). З погляду автора, дана програма є найбільш оптимальною для автоматизації обліку не лише лізингових операцій, а й всього облікового процесу на підприємстві. Програма 1С має зручний інтерфейс, дає широкі можливості бухгалтеру для конфігурування існуючих та створення нових форм документів та звітів, з врахуванням особливостей діяльності конкретно взятого суб'єкта господарювання. При цьому програма не є складною для вивчення, не вимагає особливих знань в комп'ютерній галузі, дозволяє відкоректувати під вимоги специфіки діяльності конкретного суб'єкта господарювання певні форми звітів, має широкі аналітичні можливості.

Також хочемо проаналізувати певні особливості програми 1С щодо автоматизації обліку лізингових операцій.

У переліку програм 1С для України реально реалізовано схему роздільного ведення бухгалтерського та податкового обліку необоротних активів. Ця схема пропонує паралельний (одночасний) ввід реквізитів, необхідних для бухгалтерського та податкового обліку і простежується на всіх етапах облікового процесу. Цих етапів декілька і вони мають самостійне значення, нормативне регулювання та оформляються певними первинними документами:

- надходження необоротних активів;
- введення в експлуатацію;
- нарахування амортизації;
- вибуття [1, ст. 303].

З нашої точки зору, систему зручно використовувати при лізингових операціях, оскільки тут об'єктами лізингу та обліку виступають ті самі необоротні активи (основні засоби). А якщо є змога в режимі "Конфігурування" програми 1С підібрати зручні форми документів та звітів для відображення тих чи інших операцій – взагалі дозволяють максимально зручно організувати бухгалтеру обліковий процес.

У межах одного довідника різні елементи можуть бути об'єднані в групи. Всі дані щодо наявності основних засобів на підприємстві зберігатимуться в довіднику "Основні засоби", що є аналогом картотеки основних засобів на підприємстві. Цей довідник є дворівневим, що забезпечує додаткове групування об'єктів основних засобів, наприклад: виробничого та невиробничого призначення. Перевагами комп'ютерної інвентарної картки порівняно з паперовим носієм є наявність більшої кількості реквізитів та можливість їх коригування відносно особливостей господарської діяльності.

Програма забезпечує можливість одночасного ведення податкового та бухгалтерського обліків, які, на жаль, є різними, що дозволяє розподілити основні фонди, витрати на придбання яких підлягають та не підлягають амортизації для цілей оподаткування.

Організація бази даних дозволяє провести повну інвентаризацію основних засобів, включаючи визначення первісної вартості за групами, розрахувати і перевірити суми амортизаційних відрахувань і зносу за кожним інвентарним об'єктом, впорядкувати і перевірити інвентарні номери та інші реквізити в базі даних. Як вхідну інформацію для створення картотеки застосовують інвентарні картки з обліку основних засобів. При реєстрації надходження основних засобів і внесення змін до інвентарної картотеки дані вводяться в окрему інвентарну картку. Крім картотеки, записи заносяться до журналу бухгалтерських проводок і поповнюють списки об'єктів, які надійшли або були переміщені.

Як правило, більшість реквізитів вводиться в довідник при роботі з документом "Ввід в експлуатацію". Заповнення діалогової форми цього документу починається з вибору опції "Вводу в експлуатацію необоротних активів", де проставляється вид активу, місця їх зберігання, матеріально відповідальні особи тощо. Таблична частина документу інформує про аналітику рахунку капітальних інвестицій, назву об'єкта, первісну вартість, одиницю виміру, ціну та суму. При проведенні документу буде сформовано необхідний набір бухгалтерських проведення щодо прийняття об'єктів на баланс, збільшення вартості груп основних фондів тощо.

При введенні в експлуатацію автоматично виконується контроль на дублювання інвентарних номерів, а дані про найменування підрозділів і значення норм амортизації за об'єктами, що вводяться, беруться з відповідних класифікаторів. У разі відсутності таких даних у класифікаторі інвентарний номер поповнюється.

Амортизація основних засобів автоматизована з допомогою документу "Нарахування знову" який дозволяє працювати як в бухгалтерському, так і податковому обліку (рис. 1).

Рис. 1. Інтерфейс документу нарахування зносу

Після проведення цього документу можна отримати друкований варіант відомості про нарахування амортизації за податковим та бухгалтерським обліком. У цих відомостях відображається балансова вартість до амортизації, сума амортизаційних відрахувань з пооб'єктною розбивкою за засобами першої групи і в цілому за другою, третьою та четвертою групами в податковому обліку, та пооб'єктно за всіма групами в бухгалтерському обліку.

ТзОВ "XXXX"

Відомість нарахування амортизації за 1 Квартал 2003 р.

Група 2

(податковий облік)

Знижувальний коефіцієнт: 1.00

Коефіцієнт амортизації: 0.0625

Найменування	Кількість	Балансова вартість	Сума амортиз. відрахувань
Інв. № , Комп'ютер Technic Pro Celeron 633	1,000	1 384,38	86,52
Інв. № , Відеокамера Sam.VP-M50	1,000	1 035,91	64,74
-----	-----	-----	-----
Інв. № , Телефонна приставка Орех 1130	2,000	5 331,65	333,23
Інв. № , Nootbook Celeron 500	1,000	4 853,73	303,36
Разом :			787,85

Відомість нарахування амортизації за 1 Квартал 2003 р.

Група 3

Знижувальний коефіцієнт: 1.00

Коефіцієнт амортизації: 0.0375

Найменування	Кількість	Балансова вартість	Сума амортиз. відрахувань
Інв. № , Зварювальний апарат	1,000	117,40	4,40
Інв. № , Різак SELMA	1,000	315,77	11,84
-----	-----	-----	-----
Інв. № , Блок живлення	1,000	208,08	7,80
Разом :			24,04

Головний бухгалтер: Іванов П.С.

Рис. 2. Відомість нарахування амортизації в податковому обліку пропонується автором

Ми пропонуємо, для зручності, з допомогою режиму "конфігурування" програми "1С" забезпечити пооб'єктне нарахування амортизації за II, III і IV групами основних засобів також і у податковому обліку, що надасть зручності в обліково-аналітичній роботі, збільшить аналітичні можливості даної відомості. У запропонованому варіанті відомість нарахування амортизації матиме такий вигляд (рис. 2).

При лізингу об'єкти можуть зазнавати поліпшень, які можна відображати з допомогою документу "Модернізація необоротних активів". Коли такий документ оформляється на об'єкт, що належить до виробничих фондів і помічений відповідним чином в довіднику, тоді з'являється група реквізитів "Зміна балансової вартості".

У документі важливе значення має реквізит "Вказати суму на витрати в ручну", що дозволяє редагувати суму затрат на поліпшення майна, яку підприємство має право включати до складу валових витрат. Після проведення документу, якщо 10 % бар'єр було перевищено, сума витрат, яка більша від нього, відноситься автоматично на збільшення вартості відповідної групи основних фондів. Цей самий документ передбачає можливість відображення модернізації, здійсненої як власними силами, так і з допомогою сторонньої (підрядної) організації.

На нашу думку, документ "Ліквідація необоротних активів", який призначений для ліквідації (списання) основних засобів, можна застосовувати також при списанні об'єктів лізингу при переході права власності після закінчення терміну угоди фінансового лізингу. Документ передбачає два види ліквідації: списання та реалізація, що досить зручно при відображенні лізингових операцій.

Для відображення основних засобів у податковому обліку в системі використовуються позабалансові рахунки окремо для кожної групи. Причому за першою групою облік ведеться в розрізі кожного конкретного об'єкта, що дозволяє на будь-який момент часу отримати дані щодо його балансової вартості. А на рахунках за іншими групами майна не передбачено аналітичного обліку, тому що облік ведеться в цілому за групою. Тут є ознака кількісного обліку, що дозволяє знати кількість та загальну суму за групою на будь-який момент часу [5, ст. 278-280].

Проаналізувавши основні особливості та переваги програми 1С, ми хочемо порекомендувати застосовувати її для автоматизації обліку лізингових операцій у компаніях, що займаються лізингом для покращення організації та оптимізації облікового процесу.

Література

1. **Бутинець Ф.Ф.** та ін. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит"; 2-е вид., перероб. і доп. – Житомир: Рута, 2002. – 544 с.
2. **Завгородній В.П.** Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту. – К.: А.С.К., 1998. – 768 с.
3. **Олексюк О.С.** Системи підтримки прийняття фінансових рішень на мікрорівні: Монографія. – К.: Наук. думка, 1998. – 508 с.
4. **Подольский В.И., Дик В.В., Уринцов А.И.** Информационные системы бухгалтерского учета: Учебник для вузов/Под ред. В.И. Подольского. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 319 с.
5. **Чистов Д.В., Таранов А.В., Заремба О.А., Заремба А.В.** Хозяйственные операции в компьютерной бухгалтерии 7.7 для Украины: Учебное пособие. – М.: К, 2002. – 526 с.